

POHJANMAAN
JÄTELAUTAKUNNAN
SELVITYS ENERGIAJÄTTEEN
KULJETUSJÄRJESTELMÄSTÄ

2022

Johan Hassel, jätehuoltopäällikkö, Pohjanmaan jätelautakunta

POHJANMAAN JÄTELAUTAKUNNAN SELVITYS ENERGIAJÄTTEEN KULJETUSJÄRJESTELMÄSTÄ

1. Johdanto

Pohjanmaan jätelautakunnan toimialueella kiinteistökohtainen bio- ja energijätteen erilliskeräys toteutetaan 1.10.2018 lähtien ns. kaksi-astia järjestelmän mukaisesti. Kiinteistönhaltijan tilaamat jätteenkuljetuspalvelut vuorostaan toteutetaan monilokerojäteautoilla.

Voimassa oleva kiinteistönhaltijan järjestämä jätteenkuljetusjärjestelmä perustuu Pohjanmaan jätelautakunnan päätökseen § 61/2012, 11.12.2012. Jätelautakunta päätti, että jätelain 37 § 1 momentin poikkeusehdot täyttyvät toimialueella.

19.7.2021 voimaantulleen jätelain muutoksen myötä 36 ja 152 §§:ssä säädetään, että kiinteistöittäinen biojätteen jätteenkuljetus tulee olla kunnan järjestämä aikaisintaan 19.7.2023 ja viimeistään 19.7.2024. Edellä mainitut lakimuutokset tarkoittavat, että kiinteistöittäiset bio- ja energijätteen kuljetukset toteutetaan toimialueella kahden erillisen kuljetusjärjestelmän mukaisesti 19.7.2023 alkaen.¹

Pohjanmaan jätelautakunta päätti kokouksessaan 4.11.2021, § 14, jätelain 37 § 3 momentin nojalla käynnistää lautakunnan päätöksen § 61/2012 seurannan, asumisesta erilliskerätyn energijätteen osalta, huomioiden jätelain 35 ja 37 §§ annetut ehdot kiinteistöittäiselle jätteenkuljetukselle.

JäteL 37 § 3 mom: Kunnan on seurattava ja valvottava 1 momentissa tarkoitetun päätöksen täytäntöönpanoa ja sen edellytysten täyttymistä sekä tarvittaessa käsitellä jätteenkuljetusta koskevaa asiaa uudelleen.

Vuoden 2021 jätelakimuutoksen johdosta vuonna 2012 tehdyn kuljetuspäätöksen seuranta rajoittuu ainoastaan energijätteen kuljetuksiin.

Ekoroskin luovuttamat tiedot Pohjanmaan jätelautakunnalle selvitystä varten perustuvat jätelain 122 § 3 momenttiin.

2. Jätelaissa säädetty ehdot kiinteistönhaltijan järjestämälle jätteenkuljetukselle

Jätelaissa on säädetty sekä yleisiä vaatimuksia kiinteistöittäisen jätteenkuljetuksen järjestämiseksi (35 § 2 ja 3 momentti) että erikseen ehtoja kiinteistönhaltijan järjestämälle jätteenkuljetukselle (37 § 1 momentti).

JäteL 35 2 ja 3 momentti:

Kiinteistöittäinen jätteenkuljetus on järjestämistavasta riippumatta järjestettävä niin, että tarjolla on jätteen kuljetuspalveluja kattavasti ja luotettavasti sekä kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin.

¹ Päivämäärä 19.7.2023 perustuu Ekoroskin hallituksen toimeenpanoa koskevaan päätökseen, jonka Pohjanmaan jätelautakunta on omalla päätöksellään vahvistanut, 24.2.2022, § 3.

- Kuljetuspalveluiden kattavuudella ja saatavuudella tarkoitetaan, että kaikilla alueilla on kuljetuspalvelumarkkinoita, eli kaikilla alueilla toimii useampia kuljettajia tai vaihtoehtoisesti kuljetuspalveluja puuttuu joiltakin alueilta.²

Kiinteistöittäisessä jätteenkuljetuksessa on noudatettava kunnan jätehuoltomääräyksiä. Jäte on toimitettava kunnan määräämään vastaanotto- tai käsittelypaikkaan.

Jätel 37 § 1 momentti:

Kunta voi päättää, että 32 §:n 1 momentissa tarkoitettussa toiminnassa syntyvän sekalaisen yhdyskuntajätteen ja 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun saostus- ja umpisäiliölietteen kiinteistöittäinen kuljetus järjestetään kunnassa tai sen osassa siten, että kiinteistön haltija sopii siitä jätteen kuljettajan kanssa, jos:

1) näin järjestetty jätteenkuljetus täyttää 35 §:n 2 momentissa säädetyt edellytykset;

2) jätteenkuljetus edistää jätehuollon yleistä toimivuutta kunnassa, tukee jätehuollon alueellista kehittämistä eikä aiheuta vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle;

3) päätöksen vaikutukset arvioidaan kokonaisuutena myönteiseksi ottaen erityisesti huomioon vaikutukset kotitalouksien asemaan sekä yritysten ja viranomaisten toimintaan.

On korostettava, että kunnan jätehuoltoviranomainen voi päättää jatkaa kiinteistön haltijan järjestämää jätteenkuljetusta ainoastaan, jos kaikki jätelain 37 § 1 momentissa säädetyt ehdot täyttyvät. Lisäksi kunnan jätehuoltoviranomaisella ei ole velvollisuutta päättää jatkaa kiinteistön haltijan järjestämää jätteenkuljetusta, vaikka kaikki jätelain 37 § 1 momentissa säädetyt ehdot täyttyisivät.

Mikäli kunnan jätehuoltoviranomainen päättää kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen lakkaamisesta, on noudatettava jätelain 37 §:n 2 momentissa säädettyä päätöksenteon ajankohdasta alkavaa vähintään kolmen vuoden siirtymäaikaa.

3. Kuntakohtaiset tiedot asumisessa syntyvän energiajätteen keräyksestä

Evijärvi

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 685
- Kimppa-astiat: 104
- Kerätyn energiajätteen määrä: 290,1 t – 127 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asuntokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 13

Kauhava

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 4517
- Kimppa-astiat: 160
- Kerätyn energiajätteen määrä: 1348,7 t – 91 kg/hlö (2021)

² Ympäristöministeriö, s. 38.

- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 64

Kaustinen

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 1004
- Kimppa-astiat: 114
- Kerätyn energiajätteen määrä: 526,7 t – 127 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 16

Kokkola

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 9970
- Kimppa-astiat: 509
- Kerätyn energiajätteen määrä: 3450,1 t – 73 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 56

Kruunupyö

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 1780
- Kimppa-astiat: 228
- Kerätyn energiajätteen määrä: 810,0 t – 127 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 19

Luoto

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 1279
- Kimppa-astiat: 105
- Kerätyn energiajätteen määrä: 697,9 t – 127 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 11

Pedersören kunta

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 2739
- Kimppa-astiat: 318
- Kerätyn energiajätteen määrä: 1008,0 t – 91 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 12

Pietarsaari

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 4369
- Kimppa-astiat: 138
- Kerätyn energiajätteen määrä: 1375,4 t – 73 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 18

Uusikaarlepyy

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 1923
- Kimppa-astiat: 148
- Kerätyn energiajätteen määrä: 675,9 t – 91 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 15

Veteli

- Asuinkiinteistöt, joissa kerätään energiajätettä: 819
- Kimppa-astiat: 122
- Kerätyn energiajätteen määrä: 810,0 t – 127 kg/hlö (2021)
- Järjestettyyn jätteenkuljetukseen kuulumattomien asutokiinteistöjen määrä (marraskuu 2021): 13

Toimialueella kerätään energiajätettä yhteensä 29 856 asutokiinteistöltä (tammikuu 2022). Kimppa-astioita energiajätteelle on yhteensä 1 948 kpl, joita kaksi tai useampi kiinteistönhaltija jakaa.

Toimialueella oli 31.12.2022 237 asuinkiinteistöä, jotka eivät olleet liittyneet kiinteistöittäiseen jätteenkuljetukseen energiajätteen osalta. Arvio on, että noin 23 tonnia energiajätettä käsitellään joko omatoimisesti polttamalla tai toimitetaan vastaanottopaikkaan, joka ei ole jätehuoltomääräysten mukainen. Usein annetut perustelut Pohjanmaan jätelautakunnalle, miksi kiinteistönhaltija ei ole liittynyt kiinteistöittäiseen jätteenkeräykseen ovat olleet: energiajätteet voidaan hävittää kiinteistöllä polttamalla, energiajätteet toimitetaan Ekoroskin hyötykäyttöasemalle tai jätteenkuljetusyritys on yksipuolisesti irtisanonut tyhjennys sopimuksen kiinteistönhaltijan maksuvaikeuksien takia.

Ilmoitetut kuntakohtaiset energiajättemäärät ovat suuntaa antavia arvioita, koska kaikki Ekoroskin jätteenkäsittelylaitokselle toimitetut kuormat eivät ole kuntakohtaisesti kerättyjä.

Yllä olevissa luvuissa ei ole huomioitu energiajätteen määrää, jota kerätään vapaa-ajan asutuksen aluekeräyspisteiltä.

Ekorosk vastaanotti vuonna 2021 asumisessa syntyvää energiajätettä yhteensä 10.559,3 tonnia. Arviota asuinkiinteistöltä ja kuntien hallinto- ja palvelutoiminnasta kerätyn energiajätteen määrästä, joka ohjautuu muualle kuin Ekoroskin jätteenkäsittelylaitokselle ei ole saatavissa. Päinvastaisesta ilmiöstä on Ekoroskilla havaintoja vuosien saatossa, kun yritys jätettä on toimitettu Ekoroskin jätteenkäsittelylaitokselle kotitalouksilta kerätyn energiajätteen seassa ilman vaadittua erillistä

siirtoasiakirjaa. Menettelytavalla urakoitsijan yritysasiakkaalta laskuttama jätteenkäsittelymaksu jää tilittämättä Ekoroskille. Ekorosk ei kuitenkaan ole tilastoinut edellä mainittuja rikkeitä.

4. Kotitalouksien asema

4.1. Jätteenkuljetuspalvelujen saatavuus

Pohjanmaan jätelautakunnan lakisääteisiin tehtäviin kuuluu varmistaa, että kiinteistöittäinen jätteenkuljetus järjestetään niin, että tarjolla on jätteen kuljetuspalveluja kattavasti ja luotettavasti sekä kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin.³

Pohjanmaan jätelautakunnan toimialueella toimii, laskentatavasta riippuen, yhdeksän tai kymmenen jätteenkuljetusyritystä, jotka tarjoavat kotitalouksille energijäteastioiden tyhjennyspalveluja. Jätteenkuljetusyrityksistä yksi toimii konserniyhtiön muotoisena, joka tarjoaa jätteenkuljetuspalveluja myös tytäryhtiön ja tytäryhtiön aputoiminimien kautta. Kuntakohtainen erittely, taulukko 4.1.⁴

Toimialueella kotitaloudet saavat kattavasti jätteenkuljetuspalveluja. Ainoana poikkeuksena edellisestä ovat yksittäiset vuoden ympäri asutut kiinteistöt, jotka sijaitsevat vapaa-ajanasutusalueilla missä tiestön talvikunnossapito on ilmoitettu puutteelliseksi. Vaarallisesta ajokelistä tai kelirikosta aiheutuneet tilapäiset keskeytykset jätteenkuljetuksiin eivät vaikuta jätteenkuljetuspalvelujen yleiseen saatavuuteen.

Taulukko 4.1.1: Jätteenkuljetuspalvelun saatavuus kunnittain

Kunta	Palvelutarjoajat	Palvelutarjoajan kuntakohtainen osuus kotitalouksien jätteenkuljetuksista
Evijärvi	A	62,43 %
	B	37,57 %
Kauhava	C	46,96 %
	D	40,58 %
	A	4,24 %
	E	8,20 %
	B	0,02
Kaustinen	F	100 %
Kokkola	F	95,12 %
	G	4,88 %

³ JäteL 35 § 2 momentti

⁴ Taulukon erittelyssä konserniyhtiön emo- ja tytäryhtiön markkinaosuudet on laskettu yhteen, perustuen emoyhtiön määräysvallasta tytäryhtiön toiminnassa.

Kruunupyy	F	98,85 %
	G	1,15 %
Luoto	F	94,69 %
	G	1,23 %
	H	3,77 %
	I	0,31 %
Pedersöre	F	97,76 %
	G	0,40 %
	H	0,92 %
	I	0,81 %
	B	0,04 %
Pietarsaari	F	82,91 %
	G	5,94 %
	H	10,85 %
	I	0,13 %
Uusikaarlepyy	F	85,66 %
	G	0,29 %
	I	14,05 %
Veteli	F	100 %

Taulukko 4.1.2: Jätteenkuljetusyritysten markkinaosuudet toimialueella

Yritys	Markkinaosuus koko toimialueella	Kuntien lukumäärä missä markkinaosuus 25–49 %	Kuntien lukumäärä missä markkinaosuus 50–75 %	Kuntien lukumäärä missä markkinaosuus 75 - 100 %
F	76,49 %			8/10
C	7,34 %	1/10		
D	6,34 %	1/10		
G	2,75 %			
A	2,12 %		1/10	
H	1,74 %			
E	1,28 %			
I	1,07 %			
B	0,87 %	1/10		

4.2 Energiajätteen kuljetuspalveluhinnoittelun tasapuolisuus ja kohtuullisuus

Jätelain 85 § 1 momentissa säädetään, että kiinteistön haltijan järjestämistä jätteenkuljetuksista perittävien maksujen on oltava tasapuolisia ja kohtuullisia. Lisäksi kiinteistön haltijalle annettavassa tarjouksessa on maksun perusteet ilmoitettava selkeästi.

Koska jätelain 85 §:ssä tarkoitettu jätteenkuljetus on välttämättömyyspalvelu, on tärkeää, että sen saatavuus kohtuulliseen ja tasapuoliseen hintaan turvataan. Tasapuolisuudella tarkoitetaan esimerkiksi, ettei asiakkaita ja eri alueita aseteta hinnoittelussa perusteettomasti toisistaan poikkeavaan asemaan. Kohtuullisuus saattaa tulla arvioitavaksi esimerkiksi, jos jollain alueella on vain yksi jätteenkuljetuspalveluja tarjoava yritys, jolla on mahdollisuus käyttää määräävää markkina-asemaansa hinnoittelussa hyväkseen.⁵

4.2.1 Nykytilanne

Toimialueella esiintyy kuntakohtaisia hintaeroja energijätteen kuljetuspalveluhinnoittelussa, jotka ovat osittain perusteltavissa asukastiheydellä tai maantieteellisellä etäisyydellä Ekoroskin Pietarsaaren jätekeskukseen.

Vuoden 2012 Pohjanmaan jätelautakunnan kuljetusjärjestelmäselvityksessä on maininta hinnoittelutavasta, jossa samalla asuinalueella samasta palvelusta yhden ja saman urakoitsijan hinnoittelussa oli huomattavia poikkeamia. Kotitalouksien osalta, jossa kiinteistöltä kerätään erilliskerättyä energijätettä, on edelleen havaittavissa samalla asuinalueella tapahtuvaa poikkeavaa hinnoittelua.

Toimialueella siirryttiin 1.10.2018 alkaen keräysjärjestelmään, jossa bio- ja energijäte kerätään kahdessa erillisessä jäteastiassa. Kotitalouksien energijätteen kuljetuspalveluhinnoittelun nykyistä tasapuolisuutta ja kohtuullisuutta voidaan arvioida seuraavissa taulukoissa:

Taulukko 4.2.1: 140 litran jäteastioiden tyhjennysten hinnoittelu

Urakoitsija	Asiakashintojen lukumäärä	Hintahaarukka € alv 0%	Hintahaarukan erotus € alv 0%	Tyyppiarvo € alv 0%*
I	149	0,316–5,758	5,442	1,657/27 %
II	10	1,052–5,523	4,471	2,788/51 %
III	2	2,700–2,850	0,150	2,850/100 %
IV	10	1,578–7,157	5,579	2,788/48 %
V	14	0,000–3,350	3,350	2,500/39 %
VI	2	1,570–2,930	1,360	1,570/64 %
VII	10	1,100–3,860	2,760	3,860/79 %
VIII	5	1,000–3,140	2,140	2,85/49 %
IX	6	1,000–3,140	2,140	1,00/53 %

Taulukko 4.2.2: 240 litran jäteastioiden tyhjennysten hinnoittelu

Urakoitsija	Asiakashintojen lukumäärä	Hintahaarukka € alv 0%	Hintahaarukan erotus € alv 0%	Tyyppiarvo € alv 0%*
I	233	0,316–6,628	6,312	1,667/36 %
II	14	1,578–5,523	3,945	2,788/66 %
III	4	2,200–4,150	1,950	2,850/100 %
IV	8	2,788–7,154	4,366	2,788/69 %
V	18	0,000–3,350	3,350	2,500/29 %

⁵ HE 199/2010, s 112

VI	4	0,000–2,930	2,930	1,570/89 %
VII	15	0,110–4,800	4,690	4,130/99 %
VIII	7	0,000–3,140	3,140	3,140/79 %
IX	9	1,000–3,560	2,560	1,000/71 %

Taulukko 4.2.3: 300-390 litran jäteastioiden tyhjennysten hinnoittelu

Urakoitsija	Asiakashintojen lukumäärä	Hintahaarukka € alv 0%	Hintahaarukan erotus € alv 0%	Tyyppi-arvo € alv 0%*
I	87	0,316–7,259	6,943	2,209/41 %
II	12	2,725–5,902	3,177	3,629/74 %
III	9	2,500–4,650	2,150	3,200/95 %
IV	7	3,461–4,471	1,010	3,629/66 %
V	9	2,600–4,170	1,570	3,500/16 %
VI	1	3,360–3,360	0,000	3,360/100 %
VII	5	1,100–4,800	3,700	4,800/82 %
VIII	7	1,000–3,540	2,540	3,540/82 %
IX	4	1,000–3,860	2,860	1,000/76 %

Taulukko 4.2.4: 600-660 litran jäteastioiden tyhjennysten hinnoittelu

Urakoitsija	Asiakashintojen lukumäärä	Hintahaarukka € alv 0%	Hintahaarukan erotus € alv 0%	Tyyppi-arvo € alv 0%*
I	137	0,316–11,046	10,730	3,866/15 %
II	10	2,693–7,017	4,324	4,587/78 %
III	9	3,730–5,750	2,020	5,200/55 %
IV	3	4,071–4,418	0,401	4,017/80 %
V	26	2,700–5,400	2,700	4,300/13 %
VI	7	0,000–4,080	4,080	3,800/54 %
VII	4	2,190–5,850	3,660	5,850/87 %
VIII	9	1,000–4,220	3,220	4,220/73 %
IX	6	1,000–4,620	3,620	1,800/68 %

* Tyyppi-arvolla tarkoitetaan yleisintä tyhjennyshintaa, jonka kuljetusyritys laskuttaa asiakkaitaan yhdestä ja samasta palvelusta. Prosenttiluku (pyörästettyä lähimpään kokonaislukuun) ilmaisee osuuden asiakkaista, joilta laskutetaan yleisintä tyhjennyshintaa, kunkin jäteastian tilavuuden kohdalta. Mitä suurempi prosenttiluku, sitä tasapuolisempi asiakashinnoittelu yhdestä ja samasta jätteenkuljetuspalvelusta.

Energiajätteen kuljetuspalvelun hinnoittelutaulukoista on suoraan pääteltävissä seuraavaa:

- Urakoitsija I erottuu joukosta poikkeavasti asiakashintojen poikkeavan suurella lukumäärällä, jäteastioiden tilavuudesta riippumatta.
- Mitä tulee yleisempiin jäteastioiden tilavuuksiin, 140 ja 240 litraa, urakoitsija III:n hinnoittelu erottuu muiden hinnoittelusta suhteellisen yhtenäisellä jätteenkuljetuspalvelujen asiakashinnoittelulla.

Yksityiskohtaisempi tarkastelu osoitti, että kahdella urakoitsijalla on korkeampi tyhjennyshinta energijäteastialle, jos asiakkaalle oli myönnetty poikkeus biojätteen erilliskeräyksestä. Alla todellinen esimerkki jätteenkuljetusyrityksen hinnoittelukäytännöstä:

Pohjanmaan jätelautakunta on myöntänyt kiinteistönhaltija X:lle poikkeuksen biojätteen erilliskeräyksestä. X:lle myönnetyn poikkeuspäätöksen johdosta urakoitsija Y nostaa yksipuolisesti energijätteen tyhjennyshintaa 63 %.

Esimerkkejä miten kotitalouksien kiinteän yhdyskuntajätteen kokonaiskustannukset jakautuvat toimialueella:

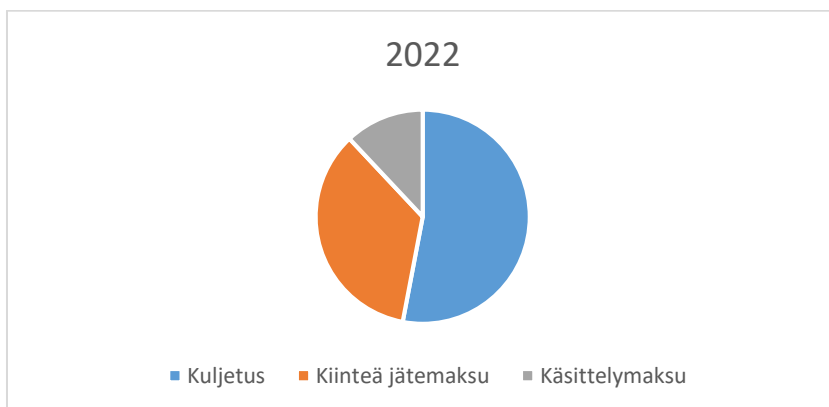
Kuvio 4.2.1:

1-2 henkilön kotitalous

Kiinteä jätemaksu 35 %

Käsittelymaksut 12 %

Jätteenkuljetus 53 %

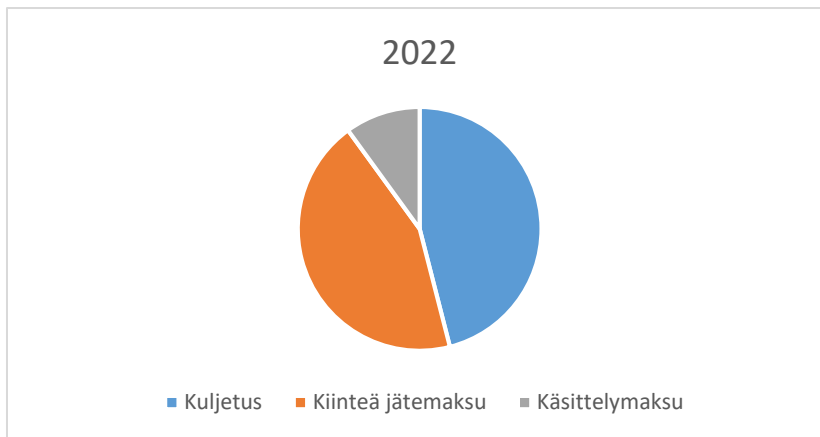
Kuvio 4.2.2:

Kolmen tai useamman henkilön kotitalous

Kiinteä jätemaksu 44 %

Käsittelymaksut 10 %

Jätteenkuljetus 56 %

4.2.2 Jätehuoltokustannusten kansallinen vertailu

Vuoden 2019 lopulla Suomen väestöstä 65 % asui alueella, joissa jätteenkuljetukset ovat kunnan kilpailuttamat ja 4 % alueella, missä toimii jätteenkuljetusten sekajärjestelmä.⁶

KIVO:n kuntakohtaisesta analyysistä jätehuoltokustannuksista, joka perustuu Kiinteistöliiton vuoden 2019 sekä Omakotiliiton vuoden 2020 selvitysten tuloksiin, on todettavissa kustannustrendinä, että jätehuoltokustannukset ovat keskimäärin korkeammat kunnissa, missä on kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus.⁷

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) valmisteluraportti jätekuljetuksen sopimusmallien yritysvaikutuksista sisältää tilastollisen analyysin vaikutuksista hintoihin ja yritysten lukumäärään. Tilastollisen analyysin tulos oli, että siirtyminen keskitettyyn jätteenkuljetukseen laskee hintoja noin 40 %.⁸

Alla tiedot seitsemältä jätehuollon toimialueelta, miten kotitalouksien jätehuoltokustannukset prosentuaalisesti alenivat sen jälkeen, kun toimialueella siirryttiin kiinteistön haltijan järjestämästä jätteenkuljetuksesta kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.⁹

Alue:	Alennus jätteenkuljetushinnoissa:
Alue I	14%
Alue II	30%
Alue III	33%
Alue IV	33%
Alue V	osa kunnissa 48%
Alue VI	osa kunnissa 50%
Alue VII	osa kunnissa 50%

4.2.3 Mahdolliset vaikutukset energiajätteen kuljetusten hinnoitteluun vuoden 2021 jätelakiuudistuksen toimeenpanon seurauksena

⁶ Lähde: KIVO, 2020, s 14

⁷ KIVO, Kiinteistöliiton ja Omakotiliiton teettämien selvitysten analyysit, 2020

⁸ VATT s. 19

⁹ Pohjanmaan jätelautakunnan selvitys toimialueiden jätehuoltoviranomaisilta

Jätelakiuudistuksen myötä kiinteistöittäinen biojätteen jätteenkuljetus on oltava kunnan järjestämä aikaisintaan 19.7.2023 ja viimeistään 19.7.2024. Alla kaksi mahdollista skenaariota siitä, miten eri kuljetusjärjestelmät vaikuttavat energiajätteen kuljetushintoihin jätelakiuudistuksen toimeenpanon myötä:

1. Energiajätteen kuljetusjärjestelmä säilyy kiinteistönhaltijan järjestämänä

- Energiajäteastioiden tyhjennysmaksut muuttuvat todennäköisesti nykyiseltä tasolta vaihtelevasti toimialueen eri osissa. Hintamekanismi on riippuvainen biojätekuljetusten kilpailutuksen lopputuloksesta. Jätteenkuljetusyriety, joka ei ole menestynyt biojätekuljetusten kilpailutuksessa korvaa ansiomenetykset korottamalla energiajätteen tyhjennyshintoja. Vastaavasti biojätekuljetusten kilpailutuksessa menestynyt tarjoaa urakka-alueella ns. ”uusille asiakkaille” tuntuva hinnanalennusta energiajäteastioiden tyhjennyksestä, vaikka kyseessä olisi kilpailulain vastainen määräävän markkina-aseman väärinkäyttö saalistushinnoittelun muodossa.
- Kuljetusjärjestelmällä on todennäköisesti negatiivinen vaikutus hinnoitteluun biojätteenkuljetusten kilpailutuksessa – urakka-alueen tyhjennettävien jäteastioiden lukumäärä vaikuttaa tarjousten hintatasoon.

2. Energiajätteen kuljetusjärjestelmä muuttuu kunnan kilpailuttamaksi

- Energiajätteen kuljetusten hintataso pysyy vakaana ja kohtuullisena koko toimialueella.
- Kuljetusjärjestelmällä on todennäköisesti positiivinen vaikutus hinnoitteluun biojätteenkuljetusten kilpailutuksessa – urakka-alueen tyhjennettävien jäteastioiden lukumäärä vaikuttaa tarjousten hintatasoon.
- Mahdollistaa nykyistä joustavampaan painoperusteiseen hinnoitteluun taloyhtiöille, missä energiajätteelle syvästiakeräys. Painoperusteinen hinnoittelu voi toimia kannustimena parempaan lajittelutulokseen taloyhtiöiden kohdalla.
- Mahdollistaa ohjaavan jätetaksan käyttöönottoa, joka esimerkiksi kannustaa pakkausjätteen vapaaehtoiseen erilliskeräykseen pientalokiinteistöillä.

4.3 Nykyisen energiajätteen kuljetusjärjestelmän toimivuus verrattuna kunnan kilpailuttamaan ja järjestämään jätteenkuljetukseen

4.3.1 Kunnan jätehuoltopalveluja koskevat laatuksiteerit

Jätelain 34 §:ssä säädetään kunnan jätehuoltopalveluja koskevista yleisistä laatuvaatimuksista. Jätelain 34 §:n laatuksiteereillä varmistetaan kunnan tuottamien jätehuoltopalvelujen laatu julkisena välttämättömyyspalveluna.

JäteL 34 §:

Kunnan on jätehuollon järjestämisessä huolehdittava siitä, että:

1) käytettävissä on tarpeen mukaan kiinteistöittäinen jätteenkuljetus;

2) käytettävissä on riittävästi vaarallisen jätteen ja muun jätteen alueellisia vastaanottoaikoja, jotka ovat vaivattomasti jätteen tuottajien saavutettavissa;

3) käytettävissä on riittävän monipuolisesti muut jätehuoltopalvelut, kuten etusijajärjestyksen mukainen mahdollisuus jätteen erilliskeräykseen;

4) jätteen keräys ja kuljetus järjestetään ja mitoitetaan siten, että ne vastaavat mahdollisimman hyvin syntyvän jätteen määrää ja laatua;

5) jätteenkuljetuksen ja jätteen alueellisen vastaanoton järjestelyistä tiedotetaan riittävästi ja riittävän usein.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen vastaanottoaikojen määrästä ja 4 kohdassa tarkoitetusta keräyksen ja kuljetuksen järjestämisestä ja mitoituksista.

4.3.2 Kuljetusjärjestelmien toiminnallinen vertailu

Taulukko 4.3.1:

Laatukriteeri/palvelumuoto	Kiinteistönhaltijan järjestämä jätteenkuljetus	Kunnan kilpailuttama jätteenkuljetus
Käytettävissä on tarpeen mukaan kiinteistöittäinen jätteenkuljetus	Toteutuu	Toteutuu
Jätteen keräys ja kuljetus järjestetään ja mitoitetaan siten, että ne vastaavat mahdollisimman hyvin syntyvän jätteen määrää ja laatua	Toteutuu osittain	Toteutuu
Jätteenkuljetuksen ja jätteen alueellisen vastaanoton järjestelyistä tiedotetaan riittävästi ja riittävän usein	Toteutuu osittain	Toteutuu
Mahdollisuus vaikuttaa kuljetuskaluston CO2 päästöihin	Vaikutusmahdollisuutta ei ole, yritysten oman harkinnan varassa	Kuljetuskaluston päästöihin voidaan vaikuttaa kilpailutusvaiheessa
Ajoreittien optimointi	Toteutuu	Toteutuu
Painoperusteisen käsittelymaksun käyttöönotto syväkeräysastoiden tyhjennyksissä	Ei ole mahdollista toteuttaa	Toteuttaminen mahdollista
Urakoitsijan raportointi poikkeavista tilanteista	Pääsääntöisesti ei toteudu	Toteutuu
Yhtenäinen laskutus kaikille toimialueen asumiskiinteistöille	Ei toteudu	Toteutuu
Asiakasneuvonta yhden luukun periaatteella	Ei toteudu	Toteutuu
Yhtenäinen sähköinen asiointi	Ei toteudu	Toteuttaminen mahdollista
Kuljetushintojen läpinäkyvyys	Ei toteudu	Toteutuu
Kunnallisten jätehuoltopalvelujen kehittäminen jäsenkunnissa	Rajallinen	Toteutuu Ekoroskin ja jätelautakunnan yhteistoiminnan kautta tai kuntien yhteisen jättepoliittisen ohjelman kautta
Jätehuoltopalvelujen turvaaminen häiriötilanteissa	Turvaaminen epävarma	Turvaaminen todennäköistä

Vertaillen kuljetusjärjestelmiä keskenään on myös otettava huomioon, että kiinteistönhaltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa energiajätteen ja pakkausjätteen keräys samassa monilokerojäteastiassa on poissuljettu vaihtoehto 1.7.2023 alkaen.

4.3.3 Kotitalouksilta saadut palautteet jätteenkuljetusten tämänhetkisestä laadusta

Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kiinteistönhaltijat solmivat jätteenkuljetuksista yksityisoikeudellisen sopimuksen suoraan jätteenkuljetusyrityksen kanssa. Yksityisoikeudelliset kuluttajasopimukset kuuluvat kuluttajasuojan alaisuuteen. Kuluttajaviranomainen on toimivaltainen taho mahdollisissa kiinteistönhaltijan ja jätteenkuljetusyrityksen välillä syntyneissä riitatilanteissa.

Tilanteissa, joissa kiinteistönhaltijat haluavat tehdä huomautuksen jätteenkuljetusmaksuista tai vaatia hinnanalennusta jätteenkuljetuspalvelussa tapahtuneen virheellisuuden takia, ovat kiinteistönhaltijat usein yhteydessä Pohjanmaan jätelautakuntaan tai Ekoroskin asiakaspalveluun. Kiinteistönhaltijaa neuvotaan sopimaan mahdollisesta virheellisestä maksusta suoraan jätteenkuljetusyrityksen tai vaihtoehtoisesti kuluttajaviranomaisen kanssa. Yhteydenotot Pohjanmaan jätelautakunnalle ja Ekoroskin asiakaspalveluun ovat koskeneet seuraavia aiheita:

- Asiakkaalta on laskutettu jäteastian tyhjennyksiä, joita ei ole suoritettu.
- Asiakkaan energiajäteastiaa on tyhjennetty liian usein (Pohjanmaan jätelautakunnan poikkeuspäätöksestä huolimatta).
- Kuljetusyritys jättää kertomatta esim. kuolinpesän osakkaille, että tyhjennys sopimus on irtisanottavissa, kun asuinrakennus on asumaton.
- Erään monialayrityksen jätelaskujen vaikeaselkoisuudesta on tullut palautetta jätelautakunnalle niin yksittäisiltä kuntalaisilta kuin isännöintitoimistoilta.

Pohjanmaan jätelautakunnan ja Ekoroskin kuntalaisilta keräämien palautteiden perusteella, erimielisyydet jäteastioiden sijainnista on esimerkiksi ratkaistu yksipuolisesti yrityksen toimesta jättämällä asiakkaiden jäteastiat tyhjentämättä.

5. Kuntien, viranomaisten ja kunnan jätehuoltoyhtiön toiminta

Kuntien, viranomaisten ja jätelaitoksen toiminnan tarkastelussa on otettu huomioon jätelain muutokset bio- ja pakkausjätteen kuljetusten järjestämisen osalta.

5.1 Jäsenkuntien tilapalvelut

Selvitystä varten on kuultu Pietarsaaren kaupungin tilapalvelun henkilökunnan näkemykset tilanteesta, jossa jätelain nojalla ainoastaan bio- ja pakkausjätteiden kuljetukset siirtyvät kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen heinäkuussa 2023 ja vaikutukset, jos myös energiajätteen kuljetukset siirtyvät kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.

Vaihtoehto, jossa energiajätteen kuljetukset säilyvät kaupungin kilpailuttamina:

- Kaupungin tilapalvelun henkilökunnan kilpailutukseen käytettävät resurssit säilyvät entisellään.

- Katsotaan olevan ristiriidassa Pietarsaaren alueen ilmastostrategian tavoitteiden kanssa, jonka yksi tavoite on minimoida jätteenkuljetusten liikennepäästöt.
- Puutteellinen raportointi kuljetussuoritteista ja jätemääristä.

Vaihtoehto, jossa energijätteen kuljetukset muuttuvat kunnan kilpailuttamiksi:

- Kaupungin tilapalvelun henkilökunnan kilpailuttamiseen käytettävät resurssit vapautuvat muihin työtehtäviin.
- Jätteenkuljetuksen laskutus on läpinäkyvää.

5.2 Valvontaviranomaiset

Jätehuollon lakisääteiset valvontatehtävät on annettu kuntien ympäristönsuojeluviranomaisille sekä alueellisille ELY-keskuksille.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella tarkoitetaan kunnan luottamuselintä, jonka toimivaltaan kuuluu ympäristölainsäädäntöön kuuluvat tehtävät, mukaan lukien jätelaissa määrätyt kunnille kuuluvat valvontatehtävät. Suurin osa kuntien valvontaviranomaisten jätehuollon valvontatehtävistä liittyy kiinteistöittaisen jätteenkuljetuksen järjestämisvelvollisuuden laiminlyöntiin.

Selvitystä varten pyydettiin jäsenkuntien ympäristönsuojeluviranomaisilta viranhaltijalausunnot energijätteen eri kuljetusjärjestelmien vaikutuksista jätehuollon valvontaan sekä ympäristövaikutuksista (liite 1). Viranhaltijoiden lausunnoissa koetaan energijätteen kuljetusten siirtämistä kunnan järjestämään jätteenkuljetuksen piiriin edesauttavan jätehuollon valvontaa, kun tiedonkulun hallinta on keskitetty kunnallisille toimijoille.

5.3 Pohjanmaan jätelautakunta

Energijätteen keräysjärjestelmän valinta vaikuttaa suoraan Pohjanmaan jätelautakunnan toimintaan, ylikunnallisena jätehuoltoviranomaisena.

Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa solmitut yksityisoikeudelliset sopimukset kiinteistönhaltijan ja jätteenkuljetusyrityksen välillä kuuluvat kuluttajasuojan alle. Jätteenkuljetuksiin liittyvissä kiista-asioissa jätelautakunnalla ei ole juridista toimivaltaa eikä mahdollisuutta varmistaa kiinteistön haltijan oikeusturvaa. Yksityisoikeudellisissa sopimussuhteissa riita-asiat käsitellään käräjäoikeudessa tai kuluttajariitalautakunnassa.

Vastaavasti, kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa, kunnan jätehuoltoviranomaisella on ratkaisovalta kiistoissa, jotka liittyvät jäteastioiden tyhjennyksiin, kuten esimerkiksi tyhjennysmaksuihin, jäteastioiden sijoitteluun kiinteistöllä tai poisjääneet tyhjennykset. Asianosaisilla on oikeus tehdä valitus jätehuoltoviranomaisen päätöksistä hallinto-oikeuteen.

Kunnan järjestämä jätteenkuljetus energijätteelle mahdollistaisi Pohjanmaan jätelautakunnan päätöksentekoa ohjaavasta jätetaksasta. Jätetaksalla voidaan vaikuttaa paremman laatuiseen pakkausjätteiden erilliskeräykseen kiinteistöllä samalla, kun energijätteen keräyksestä aiheutuvat käsittelymaksut pienenevät, esimerkkinä aikaisemmin mainittu painoperäinen käsittelymaksu syväkeräysastioihin kerättävälle energijätteelle.

Pohjanmaan jätelautakunnan tehtäviin kuuluu tiedottaa kuntien valvontaviranomaisille tilanteista, joissa toimitaan jätehuoltomääräysten vastaisesti. Jätehuoltomääräysten noudattamisen seuranta

rajoittuu pääasiallisesti jätehuoltorekisterissä oleviin tietoihin liittymisvelvollisuuden noudattamisesta tai jätelautakunnan suorittamien kompostoritarkastuksien yhteydessä havaittuihin puutteisiin. Jätteenkuljetusyrittäjät ovat ilmoittaneet Pohjanmaan jätelautakunnalle vuoden 2002 ja vuoden 2021 välisenä aikana noin kymmenestä (10) poikkeustilanteesta jäteastioiden tyhjennyksien yhteydessä. Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa tiedot poikkeavista tilanteista kiinteistöillä siirtyvät automaattisesti jätehuoltorekisteriin jätteenkuljettajan toimesta osana urakkasopimusehtoa.

Jätelautakunnan selvillä olo jätteenkuljetusyriyten jätehuoltomääräysten noudattamisesta tai jätelautakunnan myöntämien poikkeuspäätösten noudattamisesta rajautuu ensisijaisesti kiinteistönhaltijoiden omiin ilmoituksiin.

5.4 Ekorosk

Ekorosk on antanut Pohjanmaan jätelautakunnalle lausunnon (liite 2), missä Ekorosk esittää mahdolliset vaikutukset Ekoroskin toimintaan, mikäli energijätteen kuljetusjärjestelmä muuttuu kunnan järjestämäksi. Kunnallisena jätehuoltoyhtiönä Ekorosk olisi vastuussa energijätteen kuljetusten järjestämisestä omana toimintana sekä kuljetusten kilpailuttamisesta.

Ekoroskin lausunnossa verrataan kuljetusjärjestelmät keskenään aihealueittain.

Lausunnon aihealueet pääkohtineen:

1 Urakka-alueet

- Tehtyjen mallinnusten mukaan toimialueella olisi 14 kilpailutettua urakka-aluetta, mikäli myös energijätteen osalta siirrytään kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.¹⁰
- Biojätteen kuljetukset toteutetaan 12 kilpailutetulla urakka-alueella.¹¹
- Pidetään optimaalisena ratkaisuna, että sekä bio- että energijätteet voidaan kerätä kiinteistöiltä 2-lokero jäteautoissa yhdellä samalla kilpailutetulla keräysreitillä.

2 Astiat ja tyhjennysväli

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa Ekorosk hankkii ja omistaa jäteastiat.¹²
- Jäteastioiden tilavuuden optimointi helpompaa, jos Ekorosk omistaa keräysastiat energijätteelle.
- Energijätteiden kuljetusten keskitetty kilpailuttaminen mahdollistaa kokonaisilla urakka-alueilla energijätteen keräyksen yhdessä ja samassa monilokeroastiassa, jossa kerätään biojätettä ja pakkausjätettä. Edellinen ei ole mahdollista, mikäli energijätteiden kuljetukset ovat eri kuljetusjärjestelmässä kuin bio- ja pakkausjätteet.
- Ekoroskin intressissä on minimoida jäteastioiden tyhjennysten lukumäärää sekä tiedottaa kotitalouksille mahdollisuuksista jäteastioiden harvennetuista tyhjennysväleistä.

3 Kuljetusurakoiden kesto

- Alustavasti Ekoroskin ensimmäisen hankintakerroksen kilpailuttamat bio- ja pakkausjätteiden urakat solmitaan noin kahden vuoden pituisiksi mahdollisine

¹⁰ Jätelautakunta: Mahdollista toteuttaa aikaisintaan kolmen vuoden kuluttua mahdollisesta päätöksenteosta.

¹¹ Toimialueen biojätteen kuljetukset siirtyvät kunnan kilpailuttamiksi 19.7.2023 alkaen.

¹² Ei koske taloyhtiöiden syväkeräyssäiliötä.

optiovuosineen. Järjestely mahdollistaisi energia- ja biojätteiden kuljetusten yhdistämisen seuraavalla hankintakierroksella.¹³

- Jatkossa kuljetushankinnat porrastetaan, jotta solmitut urakkasopimukset eivät pääty samanaikaisesti.

4 Kilpailu

- Kunnan järjestämä jätteenkuljetus mahdollistaa paremmin uusien kuljetusyritysten pääsyä markkinoille. Koska urakka-alueiden kilpailutukset tehdään noin vuosi ennen urakan alkua, uuden yrittäjän ei välttämättä tarvitse hankkia kuljetuskalustoa ennen kuin urakka-alueen tarjouskilpailu on päättynyt.
- Järjestelmän vakiinnuttua on todennäköistä, että vuosittain järjestetään tarjouskilpailu useasta urakka-alueesta.
- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa rajoitetaan urakka-alueiden lukumäärää, jonka yksi yritys/konserni kilpailutuksessa pystyy voittamaan.
- Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kotitaloudet kilpailuttavat jätteenkuljetuksia erittäin harvoin, joka on omiaan estämään uusien yritysten pääsyä markkinoille.
- Alueilla, joissa toimii kuljetusyritys, jolla on hallitseva markkina-asema tai on ainoa jätehuoltopalvelun tarjoaja, ei tarjoa kotitalouksille valinnanvaraa.
- Ekoroskin teettämä urakka-alueiden simulointi osoittaa bio- ja energiajätteen yhteiskeräyksen hyödyt.
- Mikäli energiajätteiden keräys jatkuu kiinteistönhaltijan järjestämänä, nähdään vaarana, että biojätteen urakka-alueen voittanut yritys väärinkäyttää syntynyttä kilpailuetua.

5 Logistiikka

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kunnan jätehuoltoyhtiö pystyy optimoimaan jätteenkuljetukset. Kunnan kilpailutus mahdollistaa eri jätelajien yhdistämisen sen ollessa järkevää ratkaisuna, jolla voidaan pienentää ympäristölle aiheutuvaa haittaa.
- Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa on usein päällekkäisiä ajoreittejä, jos samalla alueella toimii useampi jätteenkuljetusyritys.
- Ekoroskin näkemys on, että tällä hetkellä kuljetusten optimointi tapahtuu ainoastaan yritysten näkökulmasta, ei miten olisi optimaalista jätehuollon tai ympäristön kannalta.

6 Ympäristö

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa päällekkäiset ajoreitit ovat poissuljettuja, jota voidaan pitää ympäristövaikutuksestaan myönteisenä.
- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa voidaan asettaa kuljetusten hankinnassa mm. ehtoja jäteautojen käyttövoimalle, jolla saavutetaan vähäpäästöisyyttä.
- Vastaavasti kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa Ekoroski ei voi vaatia vähäpäästöistä käyttövoimaa jäteautoille.

7 Laatu

¹³ Jätelautakunta: Kuljetusten yhdistäminen Ekoroskin seuraavalla hankintakierroksella edellyttää jätelautakunnalta päätöstä lakkauttaa kiinteistön haltijan järjestämää jätteenkuljetusta energiajätteen osalta viimeistään 18.7.2023.

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kunnan jätehuolto-yhtiö toimii kuljetuspalvelujen tilaajana, joka määrittää urakoitsijan raportointivelvoitteet sekä muut laatuvaatimukset kuljetuspalvelulle.

8 Tiedotus kotitalouksille

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kunnan jätehuolto-yhtiö määrittää urakoitsijan tiedottamisen laajuutta kotitalouksille.¹⁴
- Kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus mahdollistaa tiedottamista kuljetusyrityksien intressien mukaisesti, joka voi olla ristiriidassa Ekoroskin tiedottamisen kanssa.

9 Asiakaspalvelu

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kotitaloudet asioivat jokaisen kiinteistöltä kerättävän jätelajin laskutukseen, jäteastiatyhjennyksiin ja muutoksiin liittyvissä asioissa ”yhdessä luukun-periaatteella” kunnan jätehuolto-yhtiön kanssa.
- Kunnan kilpailuttamassa järjestelmässä kotitalouksien asiointi kunnan jätehuolto-yhtiön kanssa on selkeä ja kaiken kattava.
- Energiäjätteen kuljetusten säilyttäminen kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa voi aiheuttaa sen, että kotitalouksien asiointi voi tuntua jatkossa monimutkaiselta ja epäselvältä, kun Ekorosk omalta osaltaan vastaa vuoden 2023 heinäkuusta alkaen bio- ja pakkausjätteiden kuljetuksista.

10 Jätehuollon kehittämismahdollisuudet

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa jätehuoltoa voidaan kehittää ja sopeuttaa asukaslähtöisesti osana alueellista jätepolitiikkaa. Kehitystyö on yksinkertaisempaa ja selvä roolijako tilaajan ja tuottajan välillä helpottaa yhteistyötä.
- Kunnan järjestämä jätteenkuljetus mahdollistaa alueellista monilokeroastiakeräystä sekä toteuttaa muita mahdollisia muutoksia hallitusti, kun koko jätehuoltoketju on omassa hallinnassa.
- Jotta tulevaisuudessa voidaan vastata tiukkeneviin lajitteluvaatimuksiin sekä tilastointivelvoitteisiin, on materiaalivirtojen hallinta yksi edellytys.
- Yleisessä keskustelussa kiinteistön haltijan järjestämästä jätteenkuljetuksesta on keskiössä nykyisten jätteenkuljetusyritysten erityisintressien suojaaminen, sen sijaan että huomio kiinnittyisi jätehuollon tarpeisiin ja haasteisiin tai asukkaiden omiin tarpeisiin.
- Kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus vaikeuttaa jätehuollon kehittämistä ja materiaalivirtojen hallintaa.

11 Kriisivalmius (varautuminen jätehuollon häiriötilanteisiin)

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa varautuminen häiriötilanteisiin¹⁵ on paremmin hallittavissa, koska kilpailutuksessa voi mm. asettaa ehtoja siihen, miten urakoitsija varautuu ennakoimaan mahdolliset häiriötilanteet.

¹⁴ Jätelautakunta: Jätehuollon tiedottamisesta kuntalaisille on kuntien jätehuolto-yhtiöiden lakisääteinen tehtävä.

¹⁵ Jätelautakunta: Jätehuollon häiriötilanteella tarkoitetaan joko toimijan sisäinen, oman toiminnan häiriötilanne tai ulkoisten tekijöiden aiheuttama häiriötilanne, joka kohdistuu yksittäiseen toimijaan tai laajemmin useampiin jätehuoltoalan toimijoihin. Yhteiskunnalle tärkeiden toimintojen, kuten jätehuollon toimivuus häiriötilanteissa on kunnan vastuulla.

- Ekoroskin kokemukset koronapandemian yhteydessä osoittaa, että tietojen saanti yritysten valmiudesta turvata jätehuoltopalveluja pandemian aikana oli rajallista.

12 Yhteistyö

- Kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen siirryttäessä tilaajan ja tuottajan roolit selkenevät ja todennäköisesti yhteistyö jätteenkuljetusyritysten kanssa paranee.
- Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa yhteistyö voi olla haastavaa. Tilanne johtunee siitä, että kunnan jätehuoltoyhtiö ei ole osapuolena asumiskiinteistöjen jätteenkuljetussopimuksissa, joka vaikeuttaa mm. tiedonsaantia. Ekoroskin näkemys on, että kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetusjärjestelmä vaikeuttaa huomattavasti kunnan jätehuoltoyhtiölle lakisääteisten tehtävien suorittamista.

13 Kuljetusten kustannustaso

- Jätteenkuljetusten kustannustasosta on valtakunnallisella tasolla vaikeaa saada vertailutietoa toimialueilta, joissa on kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus.
- Jätteenkuljetusten kustannustasot eivät ole nousseet yhdenkään jätehuoltoyhtiön toimialueella, missä on siirrytty kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.
- Arvio on, että kun toimialueella siirryttiin bio- ja energiajätteen ”kaksi-astiakeräykseen”, kuljetuskustannusten lisäys olisi ollut maltillisempi kunnan kilpailuttamina.

14 Maksut

- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kuljetusten hankinnat eivät vaikuta kotitalouksien kiinteisiin jätemaksuihin eivätkä jätteenkäsittelymaksuihin.
- Kunnan kilpailuttama jätteenkuljetus mahdollistaa ohjaavan jätetaksan käyttöönottoa.
- Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa Ekoroskillä tai Pohjanmaan jätelautakunnalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa jätteenkuljetushintoihin.

15 Johtopäätös

- Ekorosk katsoo, että jätelain vaatimukset eivät täyty nykyisessä kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus -järjestelmässä. Jäteyhtiön mahdollisuudet kehittää jätehuoltoa ja toteuttaa lakisääteistä toimintaansa helpottuisivat huomattavasti siirryttäessä kunnan järjestämään energiajättekuljetusten hankintaan.
- Kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus hajauttaa jätehuoltoa ja vähentää jätehuollon tehokkuutta. Jätteenkuljetusten kaksoisjärjestelmää ei käytetä missään muussa Euroopan maassa.

6. Jätteenkuljetusyritysten asema

Pohjanmaan jätelautakunnan vuoden 2012 kuljetus selvityksestä selviää, että toimialueen kotitalouksien jäteastioiden tyhjennyksiä suorittivat vuonna 2012 yhteensä 20 jätteenkuljetusyritystä. Tässä selvityksessä on aikaisemmin todettu, että nykyhetkinen jätteenkuljetuspalveluita tarjoavien yritysten lukumäärä on yhdeksän tai kymmenen, määrittelytavasta riippuen.¹⁶ Viimeisen kymmenen vuoden aikana on toimialueella kaksi yritystä

¹⁶ Konserniyhtiöön kuuluvan tytäryhtiön status itsenäisenä toimijana on epäselvä emoyhtiön oman viestinnän perusteella.

aloittanut jätteenkuljetuspalvelujen tarjoamista kotitalouksille, itsenäisesti muun kuin erinäisten yritysjärjestelyjen seurauksena.

Toimialueen jätteenkuljetusyrityksistä kuutta (6) yritystä voidaan henkilöstön määrän perusteella luokitella mikroyritykseksi¹⁷, näiden kuuden yrityksen osuus toimialueen energijätteenkuljetuksista on yhteensä 13,42 %. Kaksi yritystä luokitellaan suuryritykseksi¹⁸ henkilöstön määrän perusteella, näiden kahden yrityksen markkinaosuus toimialueen energijätteenkuljetuksista on yhteensä 10,09 %. Keskisuureksi yritykseksi¹⁹ luokitellaan henkilöstön määrän perusteella yksi yritys, jonka osuus toimialueen energijätteenkuljetuksista on 76,49 %.

Pohjanmaan jätelautakunnan mielipidekyselyyn energijätteen kuljetusjärjestelmästä vastasi viisi jätteenkuljetusyritystä. Jätteenkuljetusyritysten vastaukset selvityksen liitteenä 3.

6.1 Energiajätteen kuljetusten merkitys yritysten toiminnassa

Pohjanmaan jätelautakunnan kyselyyn vastanneet yritykset ovat ilmaisseet, että energijätteiden kuljetuksilla on huomattava merkitys yritysten toiminnassa.

Asumisessa sekä kuntien hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän energijätteen kuljetusten osuutta yritysten liikevaihdosta ei ole ilmoitettu yritysten vastauksissa.

Kaikki toimialueen jätteenkuljetusyritykset tarjoavat jätteenkuljetuspalveluja julkisyhteisöille, kaupalle ja teollisuudelle asumisen lisäksi. Jätteenkuljetusyrityksistä neljä tarjoaa saostus- ja umpikaivolietekaivojen tyhjennyspalveluja. Lisäksi neljän yrityksen toimialaan kuuluu muuta yritystoimintaa kuin jätteenkuljetukset.

6.2 Mahdollisten uusien yritysten muodostaminen ja yritysten poistuminen energijätteen kuljetusten keskitetyn kilpailutuksen myötä

Jätelain 36 §:n nojalla tulee hankintojen tarjouskilpailut suunnitella siten, että kaiken kokoisilla yrityksillä on mahdollisuudet osallistua tarjouskilpailuihin. Kuljetushankinnat on kilpailutettava osiin jaettuina siten, että useampi kuin yksi yritys voidaan valita palvelun tuottajaksi.

Päätös siirtymisestä kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen energijätteen kuljetusten osalta, tarkoittaisi että 14²⁰ urakka-alueen bio- ja energijätteen kuljetuspalvelut kilpailutettaisiin yhdessä. Toisin sanoin, määrätyn urakka-alueen sisällä yksi ja sama jätteenkuljetusyritys tyhjentää sekä bio- että energijäteasiat. Huomioiden jätelain mukainen vähintään kolmen vuoden siirtymäaika sekä biojättekuljetusten urakasopimusten päättymisen ajoittaminen, tulisi muutos voimaan 19.7.2025.

Jaksottamalla eri urakka-alueiden hankinnat ja riittävän pitkällä urakasopimuksilla voidaan varmistaa, että markkinoilla olevien kuljetusyritysten toimintaedellytykset säilyvät ja uusille yrityksille on jatkuvasti mahdollisuuksia tulla markkinoille.²¹

¹⁷ Tilastokeskuksen kokoluokituksessa alle 10 henkilöä.

¹⁸ Tilastokeskuksen kokoluokituksessa enemmän kuin 250 henkilöä.

¹⁹ Tilastokeskuksen kokoluokituksessa 50–249 henkilöä.

²⁰ Ekoroskin alustavan selvityksen mukaisesti olisi toimialue jaettuna 14 urakka-alueeseen jos sekä bio- että energijätteet olisivat kunnan kilpailuttamat.

²¹ Ympäristöministeriö, s 50.

Täsmällistä kokonaiskuvaa nykyisten jätteenkuljetusyritysten elinvoimasta ja sopeutumiskyvystä markkinan muutoksiin ei ole. Yksi epävarmuustekijä yritysten näkökulmasta on vuoden 2021 jätelain muutosten täytäntöönpano, joka liittyy tuleviin bio- ja pakkausjätteiden kilpailutuksiin. Mikäli yritys ei menesty biojätteiden kilpailutuksessa eikä mahdollisessa tulevassa kilpailutuksessa, jossa kilpailutetaan samanaikaisesti bio- ja energijätteenkuljetukset, on yksi mahdollinen seuraus, että yrityksen jätteenkuljetustoiminta ajetaan alas tilapäisesti tai kokonaan. Yritysriski on suurempi yrityksillä, joiden asiakasmäärä on pienempi.²²

6.3 Energijätteen kuljetusten työllistävä vaikutus

Pohjanmaan jätelautakunnan mahdollinen päätös energijätteen kuljetusten kunnallistamisesta tarkoittaisi, että Ekorosk kilpailuttaisi energijätteen kuljetukset yhdistettynä biojätteiden kuljetusten kanssa arvioidun 14 urakka-alueen mukaisesti. Kuljetukset suoritettaisiin tyhjennysreitillä kaksilokeroisella jäteautolla, johon kerätään sekä bio- että energijätteet, tämänhetkisen voimassa olevan 2-astian keräysjärjestelmän mukaisesti. Energijätteen ja pakkausjätteen nelilokerokeräystä olisi mahdollista toteuttaa erillisillä nelilokeroisilla jäteautoilla. Ekoroskin kilpailuttamat kuljetusratkaisut, joissa bio- ja energijäteastioiden tyhjennykset suoritetaan kaksilokeroisella jäteautolla, arvioidaan työllistävän vähintään 28 kokopäiväistä kuljettajaa ja välillisesti vähintään 2 henkilötyövuotta.²³

Pohjanmaan jätelautakunnan kyselyyn vastanneet yritykset arvioivat, että energijätteen kuljetusten kunnallistaminen johtaisi useiden kuljettajien irtisanomisiin sekä toimistohenkilökunnan vähentämiseen. Vastaukset on muotoiltu olettamuksella, että yrityksillä ei ole menestystä tulevissa kuljetuspalvelujen kilpailutuksissa.

7 Ympäristövaikutukset

Toimialueen viiden kunnan valtuustojen hyväksymässä Pietarsaaren seudun ilmastostrategia 2021–2030²⁴ on asetettu yhdeksi ilmastotavoitteeksi jätehuollon päästöjen vähentäminen. Jätehuoltoa koskevan tavoitteen yksi toimenpide on siirtyminen energijätteen osalta kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.²⁵ Kuntien viranhaltijalausunnoissa on korostettu Pietarsaaren seudun ilmastostrategian tavoitetta vähentää jätteenkuljetuksista aiheutuvat liikennepäästöt. Konkreettisesti tavoitteena on minimoida päällekkäiset ajoreitit sekä kilpailutuksen mahdollistamaa siirtymää kohti vähäpäästöistä polttoaineteknologiaa käyttävää kuljetuskalustoa.

Nykyhetkellä asumisessa syntyvät energijätteet kerätään samalla kuljetuskalustolla kuin biojätteet, eli kaksilokeroiseen jäteautoon. Mikäli energijätteen kuljetukset jätetään kunnallisen kilpailutuksen ulkopuolelle, lisääntyy jäteastioiden tyhjennysten lukumäärä toimialueella arviolta 25–40 %. Edellinen karkea arvio tyhjennysten määrällisestä lisäyksestä johtuu siitä, että biojätteiden ja erilliskerättävien pakkausjätteiden kilpailutukset ovat keskeneräiset tätä kirjoittaessa.

²² Lisää kilpailutuksen mahdollisista yritysvaikutuksista VATT, ss. 19-21.

²³ Lähde: Ab Ekorosk Oy.

²⁴ Pietarsaaren seudun muodostavat seuraavat kunnat: Kruunupyy, Luoto, Pedersören kunta, Pietarsaari ja Uusikaarlepyy.

²⁵ Pietarsaaren seudun ilmastostrategia 2021-2030, s.37.

Jätteenkuljetusten liikennepäästöjen määrään vaikuttaa ensisijaisesti jäteastioiden tyhjennyskerroista aiheutuvat ajokilometrit, kuljettajan ajotapa, käytetty ajoneuvo- ja polttoaineteknologia sekä ajoreittien optimointi. Useiden lähteiden mukaan biokaasulla kulkevan ajoneuvon hiilidioksidipäästöt voivat olla jopa 90–95 % pienemmät kuin vastaavan pelkästään dieselillä kulkevan ajoneuvon hiilidioksidipäästöt. Tässä yhteydessä on huomioitava, että tämän hetkiset biokaasun tankkausmahdollisuudet toimialueella ovat rajalliset.

8. Yhteenveto ja loppupäätelmät

Pohjanmaan jätelautakunnan selvityksen yhteenveto lähtökohtana jätelain 37 § 1 momentissa määrittämät ehdot kiinteistön haltijan järjestämälle jätteenkuljetukselle.

1) Kiinteistöittäinen jätteenkuljetus on järjestämistävästä riippumatta järjestettävä niin, että tarjolla on jätteen kuljetuspalveluja kattavasti ja luotettavasti sekä kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin (JäteL 35 § 2 mom)

- Koko toimialueella energijätteen kuljetuspalveluja on kiinteistönhaltijoiden saatavilla. Kuljetuspalvelumarkkinat ovat kuitenkin rajalliset, esimerkiksi kahdessa kunnassa toimii ainoastaan yksi jätteenkuljetusyritys. Yhdellä ja samalla yrityksellä on määräävä markkina-asema kahdeksassa kymmenestä kunnasta 75-100 % osuudella, jota voidaan pitää kilpailua rajoittavana tekijänä.
- Kuljetuspalvelujen luotettavuutta on arvioitu kappaleessa 4.3.3 jossa esitetään kotitalouksien palauteet jätteen kuljetusten laadusta. Jätelautakunnan ja Ekoroskin vastaanottamien palautteen perusteella jätteenkuljetuspalveluissa on laadullisia puutteita eräiden yritysten toimintatavoissa, jotka saattavat jopa heikentää kiinteistönhaltijan oikeusturvaa.
- Kuljetushinnoittelun tarkastelun perusteella on havaittavissa, että eri yritysten hinnoittelun kohtuullisuudessa ja tasapuolisuudessa on eroavaisuuksia jopa saman yrityksen eri toiminimillä toimivien urakoitsijoiden kesken. Neljä urakoitsijaa yhteensä yhdeksän urakoitsijan joukosta, jotka olivat tarkastelun kohteena, erottuivat yhtenäisellä asiakashinnoittelulla. Yksityiskohtaisessa tarkastelussa kahden urakoitsijan osalta oli havaittavissa suurempia energijäteastian tyhjennysmaksuja asiakkailta, joille jätelautakunta on myöntänyt poikkeuksen biojätteen erilliskeräyksestä. Toimialueen kaupunkialueilla energijäteastioiden tyhjennys hinnat voidaan pitää poikkeavuuksista huolimatta keskimäärin kohtuullisina. Kahden kunnan energijätteen tyhjennys hinnat erottuvat muita korkeampina, hinnoilla, jotka ovat osittain perusteltavissa maantieteellisillä etäisyyksillä Pietarsaaren Ekoroskin jätekeskukseen.
- Kuljetusjärjestelmien toiminnallinen vertailu (taulukko 4.3.1) osoittaa, että varsinkin kiinteistönhaltijan näkökulmasta kunnan kilpailuttama jätteenkuljetus mahdollistaa yhden luukun palvelua, joka sisältää mm. yhtenäistä tiedottamista ja laskutusta. Lisäksi kunnan kilpailuttamassa jätteenkuljetuksessa voidaan varmistaa, että kiinteistöittäistä jätteenkeräystä ja -kuljetusta optimoidaan parhaalla mahdollisella tavalla kiinteistönhaltijoiden lähtökohdasta.

2) Jätteenkuljetus edistää jätehuollon yleistä toimivuutta kunnassa, tukee jätehuollon alueellista kehittämistä eikä aiheuta vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle

- Energiajätteen kuljetusten säilyttäminen kiinteistönhaltijan järjestämänä rajoittaa jätehuollon alueellista kehittämistä, kuten esimerkiksi alueellisen monilokerokeräyksen aloittamista tai painoperusteisen käsittelymaksun käyttöönottoa energiajätteelle, jota kerätään syväkeräysastioissa.
- Energiajätteen kiinteistönhaltijan järjestämän jätteenkuljetuksen lakkauttaminen parantaa kunnan vastuulla olevien jätevirtojen hallintaa.
- Kun urakka-alueilla kerätään kuljetettavaksi samaan kaksilokerojäteautoon sekä bio- että energiajätettä, ovat alueen jätteenkuljetuksista aiheutuvat liikennepäästöt sillä minimitasolla, jonka käytössä olevalla kuljetuskalustolla voi saavuttaa.
- Kuljetuspalvelujen kilpailutukset mahdollistavat vähäpäästöisen kuljetuskaluston käyttöönottoa, joka on omiaan vähentämään jätteenkuljetusten liikennepäästöjä toimialueella.

3) Päätöksen vaikutukset arvioidaan kokonaisuutena myönteiseksi ottaen erityisesti huomioon vaikutukset kotitalouksien asemaan sekä yritysten ja viranomaisten toimintaan.

- Yksittäisten kiinteistönhaltijoiden ja taloyhtiöiden näkökulmasta asiointi kiinteistön kaikista jäteastioiden tyhjennykseen liittyvissä asioissa selkiintyy, jos kokonaisvastuuta tiedottamisesta, laskuttamisesta ja kuljetusten hallinnasta hoitaa yksi ja sama taho.
- Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kotitalouksien jäteastioiden tyhjennysmaksujen tasapuolisuus varmistetaan kunnallisessa jätemaksutaksassa.
- Viranomaisnäkökulmasta kunnan järjestämä jätteenkuljetus varmistaa, että jätteenkuljettajien havainnot poikkeustilanteista tulee asianosaisen viranomaisen tiedoksi tarpeellisia toimenpiteitä varten.
- Varsinkin pienempien yritysten elinkelpoisuuteen vaikuttaa, miten yritykset pärjäävät tulevaisuudessa lakisääteisissä bio- ja pakkausjätteiden kilpailutuksissa.
- Kilpailutus, jossa urakka-alueilla kerätään sekä bio- että energiajätettä kaksilokerojäteautoissa on jätteenkuljetusyritysten näkökulmasta kustannustehokkaampaa ja kannattavampaa, joka voi toimia kannustimena uusien yritysten syntyymiseen.

9. Liitteet

1. Jäsenkuntien viranhaltijalausunnot energiajätteen eri kuljetusjärjestelmä vaihtoehtojen vaikutuksista sekä suomenkielinen yhteenveto lausunnoista.
2. Ekoroskin arviointi energiajätteen kuljetuksista
3. Jätteenkuljetusyritysten mielipiteet energiajätteen kuljetusjärjestelmä vaihtoehtoista

10. Lähteet

Ab Ekorosk Oy

Hallituksen esitys Eduskunnalle: jätelaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 199/2010

KIVO - Suomen Kiertovoima, Tietoa kotitalouksien jätehuollosta 2019, 2020

Omakotiliitto, Selvitys: Kunnalliset maksut omakotitaloissa 2020:

https://www.omakotiliitto.fi/files/5720/Kunnalliset_maksut_omakotitaloissa_2020.pdf

Pietarsaaren seudun ilmastostrategia 2021-2030 – Ilmastotietoisia yhdessä, 2021

Tilastokeskus: <https://www.stat.fi>

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Janne Tukiainen ja Ville Mälkönen, Jättekuljetuksen sopimusmallien yritysvaikutukset, Valmisteluraportit 1/2010: <https://docplayer.fi/13021258-Valmisteluraportit-1-jatekuljetuksen-sopimusmallien-yritysvaikutukset-janne-tukiainen-valtion-taloudellinen-tutkimuskeskus.html>

Ympäristöministeriö, Jätelakiopas, Ympäristöhallinnon ohjeita 5/2015